

הפוסט־מודרניזם והחשיבה הצבאית

בעוד שכלי החשיבה הפוסט־מודרניים מתאימים מאוד לניתוח התופעות שמאפיינות את העימותים של המאה ה־21, כגון טרור המתאבדים, הם אינם מתאימים לגיבוש פתרונות צבאיים קונקרטיים

רס"ן דן פיוטקין

חשיבה בתחום העשייה הצבאית. יסודות החשיבה הצבאית נשענים על הרעיונות של מספר מצומצם מאוד של הוגי דעות צבאיים, שניסו להבין את טבע המלחמה ולהגדיר את העקרונות הכלליים שבאמצעותם יש לנהל את העשייה הצבאית. היות שהמלחמות היו ומהוות חלק בלתי נפרד מהמציאות החברתית, המניעים של החשיבה הצבאית הם פרקטיים. במילים אחרות: החשיבה הצבאית התבקשה ומתבקשת לספק תשובות לסוגיות ספציפיות הקשורות לעשייה צבאית, כגון כיצד לתכנן ולנהל מבצעים ולספק מענה לוגיסטי לפעילות המבצעית.

יסודות החשיבה הצבאית נשענים על הרעיונות של מספר מצומצם מאוד של הוגי דעות צבאיים

ניתן לטעון שאת היסודות של החשיבה הצבאית הניחו שני הוגי דעות ותיאורטיקנים צבאיים: סון טסו וקרל פון קלאוזביץ. כמו אריסטו בתחום הפילוסופיה, כך הם בתחום העשייה הצבאית הגדירו את המושגים ואת היסודות האוניברסליים של עשיית המלחמה.

סון טסו

סון טסו, הוגה דעות ותיאורטיקן צבאי סיני (בערך 330–400 לפני הספירה) הניח הנחות יסוד של העשייה הצבאית. למעשה לא מדובר במודל תיאורטי־פילוסופי, אלא בקובץ תובנות אוניברסליות, שיישומן מביא לניצחון על היריב. סון טסו עמד על הכללים האוניברסליים של עשיית המלחמה הנמצאים ביסוד של כל מעשה המלחמה, ללא קשר לנסיבות ולייחודיות של המדינה ושל התרבות שבהן מתרחש העימות. סון טסו הסביר את המושגים המופשטים בנוגע לעשיית המלחמה ובכך הסדיר את עולם המלחמה.

סון טסו הניח כי לימוד פני הקרקע, בחירת הדרך למלחמה, שאיפה לצמצם את משך המלחמה, עליונות בקצב על פני היריב, הכרה מצוינת של היריב ושל עצמך, תקיפה בנקודות התורפה,

ריבוי העימותים שעימם נאלצים צבאות המערב להתמודד בימינו, מחד גיסא, ושינויים מדיניים, חברתיים וכלכליים במדינות המערב, מאידך גיסא, מחייבים את הצבאות להיערך לאתגרים ביטחוניים חדשים. כדי להתמודד עם האתגרים האלה משקיעים מפתחי התורות הצבאיות מחשבה רבה בפיתוח כלים אינטלקטואליים שנועדו לשפר את איכותם של תהליכי הערכת המצב וליצור מודעות מצבית (Situational Awareness). המטרה המרכזית של המאמצים האינטלקטואליים האלה היא לתכנן היטב ולספק מענה הולם לסוגים רבים ומגוונים של עימותים. במסגרת התהליך הזה עוסקים קברניטי צבאות המערב לא רק בבחינת תורות ותפיסות אלא גם בגיבוש תובנות שהן הבסיס ליצירת המענה לאיומים השונים.

החשיבה הצבאית, המתבססת על העקרונות ועל התובנות שהניחו סון טסו וקלאוזביץ, באה להסדיר את העשייה הצבאית ולהוביל את המפקד לתכנונם ולניהולם של מבצעים באופן שיוביל את הצבא לניצחון במלחמה. החשיבה הצבאית ניגשת לאתגרים אינטלקטואליים באמצעות יצירת תמונה של התופעה וחיפוש אחר פתרון צבאי.

דרך אחרת לגשת לאתגרים האינטלקטואליים האלה היא סדרה של רעיונות ושל תיאוריות פוסט־מודרניות שהעלו הוגי דעות אירופים במאה ה־20. המאמר הנוכחי ידון בסוגיה אם ניתן להשתמש בתיאוריות פוסט־מודרניות לצורך הפרקטיקה הצבאית בכלל ולצורכי תכנון וניהול המבצעים – בפרט.

חשוב להבהיר כי הוגי הדעות הפוסט־מודרניים פיתחו את רעיונותיהם בתחומי החברה והתרבות ולא בתחום הצבאי, כך שהעבודה הזאת תהיה ניסיון לבחון כיצד ניתן ליישם את תובנותיהם בעולם הצבאי־ביטחוני.

החשיבה הצבאית

ניתן לראות בחשיבה הצבאית אשכול של רעיונות, של תובנות ושל אופני

רמ"ד תורת היסוד
בחיבת תוה"ד

קלאוזביץ' טען כי היערכות מתאימה לתנאי שדה הקרב היא יסוד מרכזי של המתקפה וגורם מרכזי להשגת הניצחון

קלאוזביץ' סבר שעל המצביא לבחור נקודה אחת למאמץ העיקרי, שכן הדבר מאפשר לגייס כוח רב נגד היריב ולהביסו. לדעתו, הן בהגנה והן בהתקפה אין להפסיק את הקרב לפני שהמטרה הושגה או לפני שכוחותינו מיצו את כל משאביהם. נראה שקלאוזביץ' פיתח את העקרונות הכלליים של סון טסו כדי שיתאימו למלחמה המודרנית. הדוגמאות הרבות הממחישות את הנחותיו מובאות מתקופתו. קלאוזביץ' הדגיש את חשיבות הקשר בין התיאוריה לפרקטיקה הצבאית. לכן אחת הטענות המרכזיות שלו היא שחשוב יותר ללמוד מדו"חות מבצעים מאשר ממחקרים היסטוריים כלליים. קלאוזביץ' טען כי לימוד פרטים של קרב אחד יכול לתרום למצביא הרבה יותר מאשר לימוד מספרי היסטוריה רבים.

החשיבה הפוסט-מודרנית

הפוסט-מודרניזם הוא תנועה תרבותית רחבת היקף שהתפתחה במחצית השנייה של המאה ה-20 בתחומי הפילוסופיה, האסתטיקה, האמנות ומדעי הרוח. רעיונות הפוסט-מודרניזם צמחו במידה רבה מתוך תחושת האכזבה של הוגי הדעות האירופים מהרעיונות הקלסיים של קדמה, של עליונות התבונה ושל העדר גבולות לרוח האדם.

בשונה מהפילוסופיה האירופית הקלסית דגל הפוסט-מודרניזם בפרדיגמה של רב שיח. משמעות הדבר היא העדר בני סמכא קבועים ואבסולוטיים. ההנחה הזאת זיעזעה את החשיבה האירופית משום שהיא לא הכירה בסמכות והייתה בעלת אופי אנטי ממסדי. ואם לא די בכך היא גם לא התבססה על מודלים קונספטואליים לוגיים מובנים. המוטיבים המרכזיים של החשיבה הפוסט-מודרנית הם "שיח" (במובן הרחב ביותר של המילה) ו"מבוכ" (לבירינט).

אחד הזרמים המרכזיים בפוסט-מודרניזם הוא הדה-קונסטרוקטיביזם שניסח ז'ק דרידה. התיאוריה הזאת דוחה את הפרדיגמה הקלסית המניחה שקיימים משמעות אחת וסדר לוגי בכל תופעה ובכל טקסט. הפוסט-מודרניזם בכלל והדה-קונסטרוקטיביזם בפרט הצביעו על כך שאין משמעות אחת לתופעות בגלל מורכבותם הרבה. לכן בהתאם לפוסט-מודרניזם אין פירוש אחד לתופעות חברתיות, אלא כל אחד יכול לפרש אותן כפי שהן משתקפות בעיניו.

בשונה מהחשיבה הצבאית, הפוסט-מודרניזם אינו גישה פרקטית לפתרון בעיות חברתיות או צבאיות. הפוסט-מודרניזם מנוגד ביסודו לגישה הקובעת שיש לקבל את המציאות כדבר מובן מאליו. החשיבה הפוסט-מודרנית מתייחסת למציאות כאל מרחב הנתון לפרשנות בהקשר מסוים.

ז'ק דרידה ומישל פוקו הם שני הוגי דעות הנחשבים לבולטים ביותר בתנועה הפוסט-מודרנית. הגדולה שלהם אינה נובעת מגילוי חוקים חברתיים חדשים, אלא ביכולתם להטיל ספק במוסכמות היסוד של העולם המערבי ובקריאתם להסתכל אחרת על התופעות ועל הקטגוריות החברתיות.

ז'ק דרידה (1930-2004)

ז'ק דרידה, פילוסוף צרפתי-יהודי עסק, בין היתר, בניית משמעויותיהן של התופעות החברתיות ברמה הבסיסית שלהן.

(אמנותו של המפקד).

קלאוזביץ' הגדיר ארבעה עקרונות כלליים לניהול המלחמה והצביע על דרכי יישומם:

- העיקרון הראשון והחשוב ביותר, לדעתו, הוא עקרון מיצוי הכוח. חשוב למצות את כל יכולות הצבא והחברה כדי להכריע את האויב. הוא הניח כי הטלת מאמץ כבד על החברה במהלך המלחמה מבטיחה את השגת יעדי המלחמה.
- העיקרון השני הוא ריכוז הכוח בכיוון המהלומה העיקרית.
- העיקרון השלישי הוא מהירות, שמאפשרת למנוע פעולות מבצעיות של האויב.
- העיקרון הרביעי והאחרון הוא מיצוי מלא של ההצלחות שהושגו. לדעתו של קלאוזביץ', הבסה טוטלית של האויב היא הניצחון האמיתי.

יישום העקרונות הכלליים שפורטו לעיל במלחמה בא לידי ביטוי בהגנה, במתקפה ובתמרון, שהם לב העשייה הצבאית. קלאוזביץ' טען כי העקרונות הללו פשוטים ומובנים לכל בן אדם ממוצע. הקושי האמיתי הוא ביישומם וביכולת המצביא להישאר נאמן להם לאורך הזמן.

העיקרון המרכזי של ההגנה הוא אקטיביות, כלומר לגרום לאויב להפעיל את כוחותיו במלואם, ואחר כך לתקוף אותו באמצעות כוחות המיועדים לכך. קלאוזביץ' טען כי היערכות מתאימה לתנאי שדה הקרב היא יסוד מרכזי של המתקפה וגורם מרכזי להשגת הניצחון. הוא התבסס על ניסיון היסטורי עשיר של קרבות הגנה שהסתיימו בניצחון.

